

MODELUL FUNCȚIONAL AL ACȚIUNII MUZICAL-ARTISTICE A ELEVULUI

Vladimir BABII

Universitatea de Stat din Bălți „Alec Russo”

The current study treats the musical-artistic action as a factor, which unites the educational theory and praxiology. For the first time the author's research realizes the systematization of musical/artistic actions (MAA). There are distinguished aspects: criteria, environments, conditions, of the action's efficiency.

Acțiunea este un cuvânt de proveniență latină cu sensul de „acsio”, adică *a face, a acționa*. Pornind de la esența noțiunii, vom specifica că principalul sens al acesteia se reduce la fenomenul de *acționare*, însă nu la voia întâmplării, ci pentru a atinge un anumit scop. În legătură cu abordarea acțiunii în plan educațional apare întrebarea: „Care este dimensiunea procesului de acționare?” În literatură acțiunea este interpretată ca act practic al unei activități. Însă acțiunea nu se reduce numai la sfera practică, ci cuprinde și sfera proiectării/planificării, adică sfera teoretică. Cu alte cuvinte, însuși faptul de a înainta scopul acțiunii, intenția de a proiecta procesul realizării, constituie un pas acțional, care întrece hotarele unui act acțional practic propriu-zis.

Dezvoltarea orientată valorifică capacitățile și potențialitățile generale, particulare și individuale ale copilului, fiind “o creație continuă a omului de către om” (I.Cernit). Curricula școlară, constituind un ansamblu de acțiuni educaționale planificate cum sunt definirea obiectivelor, conținuturilor, metodelor etc., este orientată spre un nivel mediu de dezvoltare a elevului, în timp ce sondajele de teren atestă că în fiecare clasă există copii cu abilități intelectuale generale și speciale (ex., muzical-artistice), care pot fi calificați sub aspectul a cel puțin trei niveluri (*inferior dotați, mediu dotați și superior dotați*). Clasificarea și instrumentarea psihopedagogică ulterioară a nivelurilor enunțate o facem pe temeiul că profesorii, adesea, conștient sau inconștient, neglijează imperativitatea fenomenului, simulează situația excluderii treptate a unui anumit eșantion de copii din câmpul dezvoltativ direcționat, pe un termen lung. Ecoul acestor deficiențe se simte, mai ales, la vârsta de trecere de la copilărie la adolescență (11–12 ani), odată cu intensificarea la elevi a factorilor raționalistici și conștientizarea faptului că potențialitățile lor au fost subapreciate sau deloc nu au fost luate în considerare pe parcurs.

Acțiunea muzical-artistică (AMA) constituie un microsistem comportamental *activizat* de către stimulii pedagogici (principii, tehnologii, tehnici). Măiestria pedagogică implică stimularea orientată a atitudinilor elevului față de obligațiunile școlare și sociale, față de gradul introspecției scopurilor și sferei motivaționale. Orientarea elevului *spre rezultat*, însoțită de procesele *schimbării și inovării* propriilor valori, trebuie susținută continuu de factorii de personalitate: *intelență, spirit de inițiativă, perseverență, voință autonomă, abilități artistice sporite, imaginație creativă, emoționalitate, responsabilitate*.

În cadrul experimentului au fost luate în considerare atât aspectele legate de sfera teoretică (a proiectării), AMA, cât și aspectele legate de sfera ei practică, adică de realizare. Accentul pus pe una sau altă sferă a AMA depinde de vârsta de școlarizare. Astfel, în lucrul cu elevii claselor mici o pondere considerabilă vor avea aspectele legate de sfera practică a acțiunii elevilor: *audio-video, percepere-interpretare, percepere-joc/coreografie* (interpretare vocal-corală, muziciere vocal-instrumentală, executarea mișcărilor de dans, executarea/crearea jocului muzical etc.). În lucrul cu adolescenții, de rând cu acțiunile practice, o pondere mai mare vor avea acțiunile cu caracter teoretic: *proiectare/anticipare, ipotetizare, analiză, generalizare etc.* Relația **stimul-răspuns/comportament** în contextul AMA este tatonată, în special, pentru obținerea unui efect de conexiune scurtă, în defavoarea tendinței de a varia și a examina diversele cauze pe care, deseori, în contextul educației, nici nu le luăm în seamă. Mesajul muzical oferă persoanei concrete multiple posibilități de a varia sentimentele sale. Abilitatea de a varia depinde de gradul de manifestare a proactivității. *Proactivul* creează dintr-un sentiment simplu o gamă de noi sentimente și sensuri, un șir de sentimente compuse, în timp ce *reactivul* tinde spre subestimare a sensurilor, optând pentru o gamă de sensuri învățate. Puterea performantă a unei persoane în domeniile muzicale, și nu numai, este de a operaționaliza cu libertatea *alegerii* între stimul (S *teoretic/practic*) și răspuns (R *teoretic/practic*), sentimentele sau valorile, deciziile personale sau împrejurările - aspecte indispensabile ale *modelului proactivității muzicale*.

Criterii de funcționare:

- *metodologice* (planificate și realizate cu considerarea aplicării tehnologiilor și strategiilor de eficiență);
- *psihologice* (cu luarea în seamă a factorilor psihici, adică conținutului intern al personalității);
- *fiziologice* (elevul – subiect/obiect al educației este o ființă înzestrată cu capacități psihice/spirituale, dar și cu capacități fizice, ceea ce implică promovarea unei politici educaționale binome, cu o conexiune eficace a ambelor forme existențiale);
 - *pedagogice/manageriale* (utilizarea principiilor și tehnologiilor moderne de gestionare cu procesul educațional eficient);
 - *muzicologice* (toți pașii cognitiv-formativi să fie realizați în baza cunoștințelor muzicologice clasice și contemporane);
 - *praxiologice* (acțiunile didactice ale profesorului și AMA a elevului să fie instrumentate/fundamentate metodologic și realizate cu un înalt efect practic);
 - *axiologice* (educația muzical-artistică să fie o educație centrată valoric și integrativă);
 - *sociologice* (educația muzical-artistică constituie un microsistem al socialului/societății din care face parte, fapt care îi determină scopul și idealul formativ).

Etapa inițială a probelor experimentale

La etapa dată nu ne propunem, în mod special, să evidențiem cadențele *eficienței* AMA, deși tangențial nu ratăm momentul de a evidenția rolul aceluia sau altui gen de acțiune practică (ADP, AMAE) în ridicarea calității procesului formativ. Aici scopurile scontate sunt modeste în plan teoretic, fiindcă accentul principal este plasat pe elaborarea tehnologiilor/tehnicilor de direcționare cu procesele de funcționare a elementelor unei acțiuni. Importantă este re-conceptualizarea AMA, tratată ca fenomen integrator dintre teorie și practică, dintre profesor și elev, dintre proiectare și realizare, dintre stimul-scop (S/S) și stimul-răspuns-comportament (S/R/C).

La toate etapele experimentale drept fundament rămân a fi 5 principii ale eficienței, re-conceptualizate și instrumentate metodologic din perspectiva unei educații muzical-artistice calitative:

- **principiul proactivității** („a fi” și „a ști”);
- **principiul centrării valorice** („a fi liber în propria opțiune”);
- **principiul introdeshiderii artistice** („a fi deschis adevărului”, prezența stării de „deschidere spre intim”);
- **principiul creativității** („a fi inventiv”, prezența stării de „stingere în nouitate”);
- **principiul succesului personal** („a te schimba într-o nouă calitate”).

Eficiența AMA, având drept fundamente teoretice principiile nominalizate, este studiată prin prisma a trei niveluri de realizare a obiectivelor cercetării, și anume:

- **nivelul teoretic și epistemologic**, studiul elaborărilor teoretice în domeniul educațional, propulsate și verificate prin cinci principii ale eficienței;
- **nivelul metodo-praxiologic**, elaborarea modelelor de eficientizare a ADP și AMAE, evidențierea și sistematizarea tehnologiilor de desfășurare eficientă a acțiunilor nominalizate în contextul proactivității, centrării valorice, introdeshiderii, creativității și succesului muzical-artistic; verificării nivelului de conlucrare a conținutului manualelor școlare, ghidurilor/recomandărilor metodice cu demersurile teoretice;
- **nivelul experimental-aplicativ** pune în valoare studiul reușitei practice a ADP și AMAE pe orizontală și pe verticală. Fiecare dintre aceste trei niveluri raportează conținuturile sale la scara altor 8 niveluri: 1) conținut-stimul; 2) proiectare; 3) atitudine/motivație; 4) expectare; 5) modelizare; 6) realizare; 7) evaluare; 8) aprobare/dezaprobarare.

Condițiile funcționării:

- **mediul educațional** (ME) pune în valoare demersurile normative necesare pentru desfășurarea procesului (curriculum, conținuturi, metode, principii, obiective, strategii, concepte, manuale, ghiduri metodice). Cu referire la mediul educațional, este vorba despre stimularea la elevi a *necesității* individuale pentru *autodepășire, schimbare, perfecțiune*. Și aceasta nu în termenii unui anumit gen de activitate muzicală, ci în favoarea perfecțiunii ca mod de existență, ca mod de a fi, de a activa;

- **mediul individual** (MI) este un mediu destul de dificil, deoarece în centrul funcționării acestuia se află *obiectul/subiectul* educației – elevul cu multiplele și diversele sale particularități: *psihice* (atenție, gândire, voință, imaginație, afectivitate etc.), *de personalitate* (cogniție, inteligență, atitudini, conștiință, empatizare etc.); *de comportare* (acționare reproductivă/creativă, proactivă/reactivă, centrată valoric/nonvaloric, *introdeshisă/închisă*, situată în succes/insucces). Fiecare elev, în ambianță cu *mediul* cultural, *mediul* educațional

își formează un *spațiu/mediu* intelectual personal/individual. Intervenția noilor fenomene în *mediul* individual, în dependență de principiile de care se conduce, de conținutul *hărților individuale* (succesivitatea pașilor de acționare realizată în conformitate cu principiile eficiente/ineficiente) cu caracter pozitiv/negativ, formează acel unicitar stil de personalitate;

- **mediul muzical-artistic** (MMA) integrează ME și MI, fapt care cere profesorului și elevului să relaționeze echilibrat, pentru a contribui la o rezultativitate eficace. Mediul muzical-artistic reprezintă o subdiviziune a mediilor ereditare și sociale cu pretenții de întregire, adică constituind elementul fundamental al integrității. MMA constituie, astfel, un *înveliș* extern și, totodată o *încorporare* internă în structura personalității, formând acel *cadru-spațiu-intermediu* de manifestare/autorealizare a potențialităților individuale. Activismul elevului manifestat prin *gândire critică, percepție integrată, imaginație creativă/empatică/proactivă* este factorul mijlocitor, de legătură dintre lumea internă și lumea externă.

Toate trei medii indicate mai sus au o semnificație teoretică și una practică. Astfel, praxiologia pedagogică nu poate funcționa în lipsa materialelor teoretice și invers, teoria educațională ar fi lipsită de sens fără baza experimentală de teren; achiziționarea cunoștințelor teoretice de către elev fără aplicarea lor în practică ar fi inutilă; experiențele inovatoare ar rămâne nevalorificate și neconceptualizate fără o instrumentare teoretico-metodologică, care să devină o valoare generalizatoare și de progres continuu a aceleiași praxiologii.

Factorii de însoțire:

- *intervențiile* factorilor facilitatori sau frenatori (nivelul de direcționare cu elementele procesului de empatizare muzical-artistică a elevului, transpunerea în rolul altuia, inclusiv, în rolurile artistice; suprapunerea propriilor sentimente cu sentimentele altora; deschiderea intimă prin prisma sensurilor/ideilor artistice);

- *motivația eficacității AMA* exprimată prin motivele-stimul: *imitare, exersare, realizare conform modelului sau proiectelor prescrise din exterior, refacere, schimbare, dinamică, activism, libertatea deciziei, luarea de inițiative, autoconducere;*

- *succesul motivațional*, abordat în termeni de principiu al stimulării, organizării și realizării AMAE;

- *motivele-valori*, conceptualizate în *proactivitatea muzicală*: a) motivul „**influenței tacite**” (W.G.Jordan); b) motivul „**satisfacției de durată**” (S.R.Covey); c) motivul **transferului artistic**;

- *comunicarea artistică, realizată prin mijloace specifice limbajului muzical și altor arte (intonajie, verbalizare poetică, mimică/pantomimă, mișcări ritmice/de dans);*

- *stimularea externă și intrastimularea internă;*

- *rezultatul (efectul) real și ideal;*

- *evaluarea și autoevaluarea comportamentelor proprii și ale altora.*

Sistematizarea. La moment nu există o clasificare complexă a **acțiunii muzical-artistice** (AMA), decât o sistematizare a activităților muzicale, generalizată de I.Gagim. De aceea, având drept repere tratările existente ale problematicii, am sistematizat AMA conform următoarelor aspecte:

1. În funcție de conținutul și tipul acțiunii:

1.1. AMA de percepere:

1.1.1. Audiție pe viu;

1.1.2. Audio;

1.1.3. Audio-video;

1.1.4. Percepere–interpretare verbală;

1.1.5. Percepere–joc/coregrafie;

1.2. AMA de executare/interpretare:

1.2.1. Vocal-solistică;

1.2.2. Vocal-corală;

1.2.3. Vocaliză;

1.2.4. Instrumentală (a facturii: melodie, armonie, metru/ritm);

1.2.5. Vocal-instrumentală;

1.3. AMA de creare/improvizare:

1.3.1. Melodică;

1.3.2. Melodico-armonică;

1.3.3. Ritmică;

1.3.4. Melodico-ritmică;

1.4. AMA de lectură muzicală:

- 1.4.1. Solfegiere;
- 1.4.2. Solmizare/fonogestică;
- 1.4.3. Citire/descifrare de partituri elementare;

1.5. AMA de comentare/evaluare:

- 1.5.1. Comentare orală;
- 1.5.2. Referat scris;
- 1.5.3. Evaluare comentată/prin scale.

2. În funcție de direcția desfășurării acțiunii:**2.1. AMA centrată pe cogniție:**

- 2.1.1. Selectiv-valorică (ex., 1.1.2; 1.1.3 + 2.1.1.);
- 2.1.2. Teoretică (problematizată, euristică);
- 2.1.3. Creativă;

2.2. AMA centrată pe exersare:

- 2.2.1. De dezvoltare a tehnicii interpretative;
- 2.2.2. Prin exerciții ritmice/melodice;

2.3. AMA centrată pe performanța interpretativă/creativă:

- 2.3.1. Perceptiv-proiectiv-verbală;
- 2.3.2. De performare a artistismului/ținutei interpretative;
- 2.3.3. De valorificare a potențialităților individual-creative în practica interpretativă.

3. În funcție de etapa la care se desfășoară AMA:**3.1. AMA la etapă teoretică:**

- 3.1.1. Proiectare/planificare ((Stimul-Agent → Proiect-Scop → Modelizare-Expectare);
- 3.1.2. Ipotetizare/anticipare;

3.2. AMA la etapă practică:

- 3.2.1. Realizare graduală (Realizare-Evaluare → Efect-Succes);
- 3.2.2. Autoevaluare;
- 3.2.3. Verificare a efectului/rezultatului final raportat la demersurile inițiale/de start.

4. În funcție de caracterul intervențiilor externe:

- 4.1. AMA individuală/independentă/interdependentă;
- 4.2. AMA interactivă: Profesor → Acțiune → Elev (P - A - E);
- 4.3. AMA intermediată de manual sau de alte surse: Elev → Manual → Acțiune (E - M - A).

5. În funcție de dinamica desfășurării:

- 5.1. AMA promptă/expres;
- 5.2. AMA latentă (a se vedea Modelul comportamentului latent - MCL);
- 5.3. AMA dinamică (a se vedea Modelul succesiunilor de operații în AMAE).

6. În funcție de dominanța unui sau altui principiu:

- 6.1. AMA proactivă;
- 6.2. AMA centrată valoric;
- 6.3. AMA artistic introdusă;
- 6.4. AMA creativă;
- 6.5. AMA care înregistrează un succes personal înalt

7. În funcție de metodele utilizate:

- 7.1. AMA de expunere a reflecțiilor personale;
- 7.2. AMA de influență criptogenă;
- 7.3. AMA arhitectonică;
- 7.4. AMA de modulație;
- 7.5. AMA studiului de caz;
- 7.6. AMA bazată pe conversația euristică.

8. În funcție de scopul/motivul/stimulul realizării acțiunii:

- 8.1. AMA de prospecție/expectare;
- 8.2. AMA de retrospecție;

8.3. AMA de comunicare;

8.4. AMA de evoluare concertistică/publică.

9. În funcție de orientarea efortului:

9.1. AMA cu orientare intrinsecă, de interiorizare a experienței practice;

9.2. AMA cu orientare extrinsecă, de exteriorizare/implementare în practică a ideilor/conceptelor create în interioritățile Eului.

10. Alte tipuri de AMA:

10.1. AMA închisă, lipsită de comentarii și efecte exterioare;

10.2. AMA deschisă, însoțită de comentarii/deschideri sentimentice, abundență de efecte exterioare;

10.3. AMA de cuantificare a resurselor personale: autovalorificare, autocritică, empatizare.

Natura AMA este calificată în funcție de următoarele situații:

- *directă*, când elevul nemijlocit relaționează cu obiectul asupra căruia își îndreaptă eforturile fizice și spirituale;

- *indirectă*, când relația dintre elev și obiectul acțiunii este mijlocită de o altă persoană.

Relaționări:

Profesor–elev implică relația de interacțiune (*inter+acțiune*), în care, indiferent de nivelurile de investire în sistemul de acționare a resurselor individuale, procesul are loc datorită legității compensatorii. Puterea influențării unei părți (a profesorului de către elev sau viceversa) rezidă în forța/puterea tendințelor și potențialităților reale ale fiecărui agent de acțiune adecvat situației. *Situația educativă/formativă* o creează însuși agenții care inițiază acțiunea. *Situația* reprezintă o stare obiectiv-subiectivă care apare imediat ce am început să acționăm. *Raportul profesor–elev este puternic empatizat* (I.Gagim, 2004).

Despre efectele empatizării a se vedea tabelul 1.

Proiectarea și improvizarea/refacerea/reorientarea situației în direcția de desfășurare calitativă a acțiunii elevului constituie o condiție fundamentală în conceptul modelării unei AMA eficiente.

Tabelul 1

Situații compensatorii în relația profesor-elev

Profesor	Elev
Situații compensatorii:	
<ul style="list-style-type: none"> - situarea în rol de <i>observator</i>; - neutralizarea factorilor de <i>estimare exagerată</i>; - gestionare pe <i>căi indirecte</i>; - stimularea dorinței de <i>afiliație</i> (necesitatea elevului de a acționa în grup); - <i>incitarea creativității</i> în grup/individual; - <i>stimularea comportamentului deschis</i>; - <i>comunicarea interactiv-artistică</i> prin limbajul imagistic, figural-simbolic al muzicii; - <i>recirculație</i> (revenirea la evenimentele muzicale promovate anterior); - <i>implicație totală/partială</i>; - <i>conexionarea</i> factorilor generali și specifici, de ordin intern și extern cu influențe pozitive. 	<ul style="list-style-type: none"> - <i>opunerea rezistenței</i> la factorii externi; - <i>excluderea obstacolelor</i> de ordin intern (rușinea, timiditatea, complexarea); - blocarea situației de <i>cadență</i> (grăbirea neîntemeiată a succesiunii operațiilor acționale); - situarea în starea de <i>capriciu</i> (spirit de nonconformism, elevul este dependent, reactiv); - <i>tendința spre conformism</i> (comportare prin adaptare la toate circumstanțele și solicitările latente) motivat de o evaluare supraestimată; - <i>fluiditatea creativă</i> a imaginilor muzical-artistice.

Elev–artă. La acest nivel de relaționare accentul este pus pe paradigma de schimbare calitativă a personalității. Calitatea oricând este rezultatul unei serii de schimbări, deși nu oricare schimbare neapărat duce la o nouă calitate, ci numai acea schimbare care este pozitivă. Elevul predispus spre o manifestare *reactivă*, adică spre un comportament negativ, nu poate miza pe o schimbare calitativă în domeniul scontat. Efectul schimbării este rezultatul unei singure acțiuni sau a unui întreg sistem de acțiuni. *Schimbarea în calitate* a comportamentului centrat pe valorile etico-artistice este efectuată grație relaționării „elev–artă” (tab.2).

Tabelul 2

Exponentele schimbării în relația elev-artă

Elev	Artă
<ul style="list-style-type: none"> - atitudine deschisă, intimă; - efect formativ-spiritual (de intensitate înaltă/potrivită și de durată scurtă/longitudinală); - însușirea unui limbaj interactiv; - cucerirea unui mediu cu posibilități excepționale de manifestare; - extinderea câmpului imagistic și percepției afective; - schimbare/primenire continuă/progresivă. 	<ul style="list-style-type: none"> - cauzalitate stimulativă; - disponibilitate de transfer comportamental specific domeniului; - fenomen stimulativ al stării de incantație; - eveniment estetic; - mijloc de depășire spirituală; - dominanta timpului și existenței.

Teorie-practică. Problema relaționării teoriei și practicii educaționale constituie o problemă-cheie a pedagogiei. Dezideratul echilibrării acțiunilor mediului educațional-teoretic și mediului educațional-practic nu este de a zădărnici/declanșa acțiunile tradiționale, ci de a le reorienta spre *schimbare calitativă și progres*. La moment, sistemul educațional instituționalizat nu dispune de surse prevăzute special pentru înscrierea în practică a demersurilor teoretice, decât pe cale de perfecționare a profesorilor la cursurile specializate. De aceea cercetătorul de azi este dator nu numai să elaboreze cercetări consistente, ci și să investească rezultatele acestora în mediul educațional-practic.

Factorii de influențare pozitivă a relației teorie-praxiologie:

- nivelul experienței pedagogice;
- specializarea (profesor de muzică și coregrafie, profesor de muzică și clase primare, profesor de clase primare, profesor de muzică și cor/instrument muzical etc.);
- raportată la nivelul de studii/instruire (colegiu, facultate);
- dinamica creativă (performanțe demonstrate sau posibile, dotare inferioară, medie, superioară, activare motivată, orientată, “inteligentă multiplă” (Gardner, 1983);
- variabile individuale;
- variabile sociale.

Efectul AMAE depinde de nivelul *orientării conștiente* a elevului spre realizarea calitativă a scopului înaintat și nu atât de *natura* acțiunii. Conștiința individuală constituie un factor decisiv în stimularea acțiunii, iar sensurile artistice nu au decât să mijlocească acțiunea proiectării ideilor/conceptelor/gândurilor și acțiunea realizării practice a acestora.

Etapele de desfășurare:

Etapa întâi se reduce la înaintarea întrebării-stimul care poate fi atât de natură emergentă (din interior), cât și de natură exogenă (din exterior) (ex., o informație care provoacă întrebarea „Ce este aceasta?”), adică o informație-stimul cu funcție de atenționare.

Etapa a doua constă în analiza stimulului parvenit din interior/exterior (explicație provizorie cu caracter ipotetic).

Etapa a treia se reduce la acceptarea/respingerea stimulului parvenit (conservarea proiectului acțiunii sau excluderea definitivă a acesteia din câmpul mental).

Etapa a patra – elaborarea proiectului de acționare practică.

Etapa a cincia se reduce la realizarea acțiunii propriu-zise prin efecte reale (intonare, ritmizare, verbalizare, desenare, schematizare etc.).

Etapa a șasea – evaluarea și autoevaluarea rezultatelor acțiunii, documentarea incidențelor negativi și analiza cauzelor care au provocat aceste incidente.

Notă. Orele de curs și orele extracurriculare sunt alcătuite dintr-o suită de acțiuni MA ce trebuie să aibă valoarea unui **eveniment acțional**, pentru care este caracteristică prezența:

- stimulului/stimulilor emergenți/exogeni;
- conținutului acțiunii;
- dramaturgiei desfășurării acțiunii (început/introducere, dezvoltare, repriză, culminație, încheiere);

- motivația-scop/scopuri;
- mediilor de desfășurare (educațional: presiune formativă, stare dependentă; individual: libertatea opțiunii, stare independentă; muzical-artistic: schimbare calitativă, stare interdependentă);
- să urmeze rigorile unor anumite principii;
- să aibă efect practic.

Paradigmele profesorului de muzică. În activitatea educațională a practicianului sunt supuse verificării relațiile dintre variabilele: *profesionalism și competență pedagogică, măiestrie și autoperfecționare continuă*. Sunt luate în considerare:

- gradul stăpânirii de către profesor a tehnologiilor de promovare a unui stil de acționare operativă și calitativă;
- dimensiunea stimulării independenței elevului în proiectarea și realizarea AMA;
- nivelul de aplicare a modelului de influențare indirectă.

Printre problemele care rămân deschise cercetării experimentale evidențiem operaționalizarea a 3 variabile specifice unei acțiuni: *proiectare–organizare–realizare*.

Bibliografie:

1. Babii Vladimir. Eficiența educației muzical-artistice. - Chișinău: "Elena V.I.", 2005. - 400 p.
2. Calin Marin. Teoria educației. Fundamentarea epistemică și metodologică a acțiunii educative. - București: Editura A.L.L., 1996.
3. Coroi Eugen; Croitoru Sergiu; Borș Alexandru, Gagim Ion. Curriculum școlar. Educația muzicală. Clasele I-IV. - Chișinău: Editura Prut Internațional, 1998, p.173-191; Ediția a II-a; Ed. Lumina, 2003, p.92-106.
4. Covey Stephen R. Eficiența în 7 trepte sau un abecedar al înțelepciunii. Traducere și adaptare de Gina Argintescu-Amza. - Timișoara: Editura A.L.L., retipărit în 1995, 1996, 1997. - 319 p.
5. Gagim Ion. Știința și arta educației muzicale. - Chișinău: Editura ARC, 1996. - 223 p. /Ediția a II-a, 2004.
6. Guțu Vladimir. Dezvoltarea și implementarea curriculumului în învățământul general: cadru conceptual. - Chișinău: Editura Litera, 2000. - 80 p.
7. Pâslaru Vlad. Principiul pozitiv al educației. Studii și eseuri pedagogice. - Chișinău: Editura Civitas, 2003. - 320 p.

Prezentat la 10.04.2007